

УДК 37.09

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2023.18.14>

ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ ЗАПОБІЖНОГО ВИХОВАННЯ: ВІД РАННІХ ІДЕЙ ЙОГАННА ПЕСТАЛОЦЦІ ДО ЦІЛІСНОЇ ПРЕВЕНТИВНОЇ СИСТЕМИ СВЯТОГО ОТЦЯ ДОНА БОСКО

КОПЧУК-КАШЕЦЬКА Марія

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
кафедра початкової освіти
вул. Шевченка 57, м. Івано-Франківськ, 76018, Україна
Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я
Науково-дослідний інститут родини і капеланства
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
e-mail: maria270775@ukr.net
ORCID 0000-0003-1671-3710*

ЯРОШКО Іван

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
кафедра початкової освіти
вул. Шевченка 57, м. Івано-Франківськ, 76018, Україна
e-mail: ivanyaroshko@gmail.com*

Бібліографічний опис статті: Кочук-Кашецька М., Ярошко І. (2023). Еволюція підходів запобіжного виховання: від ранніх ідей Йоганна Песталоцці до цілісної превентивної системи святого отця Дона Боско. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія*, (18), 167–173. doi: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2023.18.14>

Анотація. У статті пропонується всебічний огляд розвитку превентивної педагогіки від первісних ідейних витоків Йоганна Генріха Песталоцці до новаторської комплексної праці Дона Боско. Вона пропонує ґрунтовний аналіз ідейних засад і практичних підходів, які використовували ці впливові постаті в галузі освіти.

Ключові слова: превентивне виховання, практичний досвід, турботливе середовище, предметний урок, дитячий садок, Йоганн Песталоцці, Фрідріх Фребель, Дон Боско.

EVOLUTION OF PREVENTIVE EDUCATION APPROACHES: FROM THE EARLY IDEAS OF JOHANN PESTALOZZI TO THE WHOLE PREVENTIVE SYSTEM OF THE HOLY FATHER DON BOSCO

Annotation. The article offers a comprehensive overview of the development of preventive pedagogy from the initial ideological origins of Johann Heinrich Pestalozzi to the innovative comprehensive work of Don Bosco. It offers a thorough analysis of the ideological foundations and practical approaches used by these influential figures in the field of education.

Key words: preventive education, practical experience, caring environment, subject lesson, kindergarten, Johann Pestalozzi, Friedrich Froebel, Don Bosco.

Постановка проблеми та актуальність. Попри значний внесок Йоганна Песталоцці, Фрідріха Фребеля та Дона Боско у розвиток підходів превентивної освіти, залишається потреба у подальшому вивченні та розумінні реалізації та дієвості цих підходів у сучасному освітньому контексті. Вкрай важливо дослідити, як ці історичні підходи можуть бути адаптовані та інтегровані в сучасні освітні системи для вирішення проблем, з якими стикається сучасна молодь, та сприяння їхньому цілісному розвитку.

Вивчення підходів превентивного виховання має також глибоке богословське значення в сучасному суспільстві. Зважаючи на зростаючі складнощі та тиск, з якими стикається молодь, такі як збільшення кількості проблем з психічним здоров'ям, соціальна нерівність та диспропорції в освіті, важливо дослідити підходи, які зосереджуються на запобіганні, а не на виправленні ситуації. Вивчаючи ідеї та практику Песталоцці, Фребеля та Дона Боско, освітяни та катехити можуть отримати уявлення про те, як створити сприятливе середовище, яке б задовольняло різноманітні потреби учнів.

Крім того, вивчення історичної еволюції підходів до превентивної освіти може пролити світло на важливість взаємовідносин між учителем і учнем як втілення Божої любові та турботи. Ці знання можуть допомогти педагогам у впровадженні ефективних методик викладання та систем підтримки, які виходять за рамки навчальних досягнень і спрямовані на цілісний розвиток учнів. Це сприяє створенню цілісного освітнього середовища, в якому діти отримують можливість процвітати і зростати у своїх стосунках з Богом, самими собою та іншими людьми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останні дослідження та публікації в галузі превентивної педагогіки проливають світло на неминущу актуальність і вплив ідеологій, висунутих Йоганном Песталоцці, Фрідріхом Фребелем і Доном Боско. Такі дослідники як М. Рудницька, Т. Виноградова, Г. І. Іванюк, А. Д. Січкара та інші, продовжують заглиблюватися в їхній глибокий внесок, вивчаючи їхні теоретичні основи та практичне застосування, а також досліджуючи їхній вплив на сучасні освітні практики.

Загалом, останні дослідження і публікації поглибили наше розуміння теоретичних засад і практичних стратегій, які використовували Песталоцці,

Фребель і Боско. Досліджуючи їхні ідеології крізь призму сучасності, науковці підкреслили постійну актуальність їхнього внеску та їхній потенціал для інформування і збагачення сучасних освітніх підходів. Завдяки постійним дослідженням і діалогу освітяни можуть і надалі вдосконалювати й адаптувати ці превентивні педагогічні принципи, щоб відповідати потребам і викликам сучасних учнів, сприяти їхньому цілісному розвитку та створювати сприятливе освітнє середовище.

Метою статті є висвітлити внесок Йоганна Песталоцці, Фрідріха Фребеля та святого Дона Боско у розвиток превентивного виховання та освіти.

Виклад основного матеріалу. Першою людиною в історії, яка запропонувала превентивний підхід до виховання дітей, був Йоганн Песталоцці – видатний швейцарський педагог, який вважається одним із зачинателів сучасної освіти і першим запропонував превентивний підхід до виховання дітей¹. Він народився в 1746 році в Цюріху, Швейцарія, і провів більшу частину свого життя, розвиваючи свої ідеї про освіту та виховання дітей². Його ідеї та підходи до превентивного виховання дітей були значним відступом від панівних практик того часу, які зосереджувалися на покараннях і дисципліні як засобах контролю за поведінкою дітей.

Підхід Песталоцці до виховання молоді ґрунтувався на ідеї, що діти найкраще навчаються через практичний досвід і взаємодію з навколишнім світом³. Він вважав, що освіта повинна бути зосереджена на дитині, а не на вчителів чи навчальній програмі⁴. Песталоцці наголошував на важливості створення теплого і дбайливого середовища для дітей, а також заохочення їхньої природної допитливості і творчості.

Одним з найважливіших внесків Песталоцці в освіту і виховання дітей була розробка «предметного уроку» – практичного підходу до навчання, який передбачав використання предметів і матеріалів для навчання дітей про навколишній світ⁵. Він вважав, що дітей слід заохочувати до дослідження та експериментування з новими ідеями та концепціями, і що цього можна досягти завдяки використанню предметів і матеріалів.

Ідеї Песталоцці мали значний вплив на розвиток дошкільної освіти та на появу превентивного підходу до виховання дітей. Його акцент на вихованні, орієнтованому на дитину, та практичний досвід заклали основу для подальшого розвитку теорії виховання та освіти.

Окрім роботи в галузі освіти, Песталоцці був також соціальним реформатором, який відстоював права бідних і знедолених⁶. Він вважав, що освіта є ключовим інструментом соціальних змін і що вона може допомогти зменшити бідність і нерівність.

¹ «Політика любові» у педагогічній теорії Йогана Генріха Песталоцці. *Школа*. Харків, 2014. № 8. С. 28.

² Левківський М. В. Історія педагогіки : навч.-метод. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. С. 129.

³ Песталоцці Й. Г. Вибрані педагогічні твори. Київ–Харків : Радянська школа, 1938. Т. 1. С. 69.

⁴ Песталоцці Й. Г. Вибрані педагогічні твори. Київ–Харків : Радянська школа, 1938. Т. 1. С. 69.

⁵ «Політика любові» у педагогічній теорії Йогана Генріха Песталоцці. *Школа*. Харків, 2014. № 8. С. 30.

⁶ Левківський М. В. Історія педагогіки : навч.-метод. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. С. 131.

Акцент Песталоцці на превенції ґрунтувався на його переконанні, що найкращим способом вирішення соціальних проблем є запобігання їх виникненню в першу чергу⁷. Він вважав, що ключ до досягнення цього – забезпечити дітям міцний фундамент морального та інтелектуального розвитку з раннього віку. Песталоцці був переконаний, що кожна дитина має потенціал до навчання і розвитку, і що цей потенціал може бути реалізований завдяки поєднанню любові, керівництва і структурованого навчального процесу⁸.

Таким чином, Йоганн Песталоцці був важливою постаттю в історії освіти та виховання молоді. Він вважається першим, хто запропонував превентивний підхід до виховання дітей, а його акцент на освіті, орієнтованій на дитину, та практичний досвід заклали основу для подальших розробок у цій галузі. Його акцент на превентивності, любові та керівництві заклав основу для багатьох освітніх та виховних практик, які використовуються і сьогодні.

Після Йоганна Песталоцці наступною впливовою постаттю у розвитку превентивних форм виховання молоді був Фрідріх Фребель. Фребель був німецьким педагогом, який жив з 1782 по 1852 рік⁹. Він найбільш відомий завдяки створенню системи дитячих садків та впливу на розвиток дошкільної освіти¹⁰. Ідеї Фребеля про освіту та виховання дітей випередили свій час, і його часто вважають одним із засновників сучасної теорії освіти.

Фребель вважав, що діти від природи допитливі і творчі, і що завдання вчителя – створити середовище, яке сприятиме цій цікавості і креативності. Він був переконаний, що дітей слід заохочувати до навчання через гру¹¹, а також давати їм можливість досліджувати та експериментувати з навколишнім середовищем. Фребель вірив, що діти найкраще навчаються, коли вони беруть участь у практичних заняттях, які дозволяють їм використовувати свої органи чуття та взаємодіяти з навколишнім світом.

Одним із найважливіших внесків Фребеля у розвиток превентивного виховання дітей стало створення ним системи дитячих садків. У 1837 році Фребель відкрив перший дитячий садок у Бад-Бланкенбурзі, Німеччина¹². Вираз «дитячий садок» походить від німецьких слів «kinder» (діти) і «garten» (сад) і відображає переконання Фребеля в тому, що діти повинні розвиватися і рости в безпечному і сприятливому середовищі. Дитячий садок був революційною концепцією того часу, оскільки робив акцент на грі та соціалізації, а не на традиційному академічному навчанні. Фребель вважав, що дитячий садок має слугувати мостом між домом і школою, забезпечуючи дітям сприятливе середовище, в якому вони зможуть навчатися і розвиватися.

У дитячому садку Фребеля діти мали можливість навчатися через гру, дослідження та практичну діяльність. Фребель вважав, що дітей слід заохочувати

⁷ Мазур В. 10 світових ідей для виховання дитини. *Школа*. Харків, 2016. № 3. С. 8.

⁸ «Політика любові» у педагогічній теорії Йогана Генріха Песталоцці. *Школа*. Харків, 2014. № 8. С. 30.

⁹ Левківський М. В. Історія педагогіки : навч.-метод. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. С. 71.

¹⁰ Іванюк Г. І, Січкара А. Д. Ідеї діяльнісного підходу Ф. Фребеля в українському дошкіллі: від минулого до сьогодення. *Молодий вчений*. Київ, 2018. № 7(22). С. 101.

¹¹ Там само.

¹² Левківський М. В. Історія педагогіки : навч.-метод. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. С. 72.

використовувати свої органи чуття для пізнання навколишнього світу, і розробив серію розвиваючих іграшок і матеріалів¹³, таких як блоки і пазли, які були розроблені для сприяння такому типу навчання. Підхід Фребеля до освіти був відходом від традиційних методів заучування, які були поширені в той час, і ознаменував собою значний зсув у способах навчання дітей.

Ідеї Фребеля про освіту та виховання дітей мали глибокий вплив на розвиток превентивних форм виховання дітей. Його акцент на грі, творчості та природному розвитку дитячих здібностей заклав основу для багатьох освітніх підходів, які продовжують використовуватися і сьогодні. Спадщина Фребеля мала тривалий вплив на сферу освіти, а його ідеї продовжують надихати педагогів і батьків.

Попри безперечний педагогічний здобуток Йоганна Песталоцці та Фрідріха Фребеля, першу в світі цілісну систему превентивного виховання молоді створив св. Дон Боско, італійський католицький священник, педагог і письменник, який жив у ХІХ столітті¹⁴. Він присвятив своє життя добробуту та освіті маргіналізованої молоді, особливо в місті Турин, Італія. Завдяки глибокому впливу Дона Боско на життя незліченної кількості молодих людей католицька церква зарахувала його до лику святих¹⁵.

Його інноваційний підхід був спрямований на запобігання злочинності серед неповнолітніх та забезпечення цілісного виховання молоді, сприяння її фізичному, інтелектуальному, моральному та духовному зростанню¹⁶. Основні ідеї превентивної системи Дона Боско продовжують формувати сучасні освітні практики і сьогодні.

Розум, релігія та доброта – Дон Боско вірив у гармонійне поєднання цих трьох компонентів¹⁷. Він вважав, що розум здатен керувати інстинктами і виховувати молоді уми. Дон Боско визнавав, що одного лише інтелектуального розвитку недостатньо, і включив у виховний процес релігійну віру і моральні цінності. Поєднуючи розум і релігію, він прагнув розвивати характер і цінності учнів.

Доброта була основою підходу Дона Боско. Він вірив, що, проявляючи любов і турботу до молодих людей, педагоги можуть побудувати міцні стосунки, засновані на довірі та повазі. Таке позитивне і підтримуюче середовище сприятиме формуванню почуття приналежності і безпеки, створюючи атмосферу, сприятливу для навчання і особистісного зростання.

Центральним елементом превентивної системи є концепція усунення першопричин поганої поведінки замість того, щоб вдаватися до суворості

¹³ Іванюк Г. І, Січкара А. Д. Ідеї діяльнісного підходу Ф. Фребеля в українському дошкіллі: від минулого до сьогодення. *Молодий вчений*. Київ, 2018. № 7(22). С. 102.

¹⁴ Рудницька М. Св. Іван Боско. Педагог молоді. Виховна «запобіжна система» оо. Салезіян. Львів: Салезіянське видавництво «Дон Боско», 2007. С. 8.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Виноградова Т. Превентивне виховання як головний компонент формування правової культури підлітків. *Рідна школа*. 2009. № 10. С. 29.

¹⁷ Рудницька М. Св. Іван Боско. Педагог молоді. Виховна «запобіжна система» оо. Салезіян. Львів: Салезіянське видавництво «Дон Боско», 2007. С. 30.

дисципліни і покарань¹⁸. Дон Боско вважав, що розуміння і вирішення основних проблем, які призводять до правопорушень, буде більш ефективним у запобіганні такої поведінки. Він намагався визначити індивідуальні потреби і проблеми кожного учня, пропонуючи настанови, підтримку і наставництво, щоб допомогти їм подолати труднощі.

Практична освіта та розвиток навичок були невід'ємною частиною превентивної системи. Дон Боско усвідомлював важливість надання учням практичних навичок, які допомогли б їм знайти роботу і вести самостійне життя¹⁹. Він включив професійну підготовку та практичні заняття в навчальну програму, щоб освіта виходила за рамки теоретичних знань і включала практичне застосування. Такий підхід давав учням затребувані на ринку навички та прищеплював почуття власної гідності й упевненості в собі.

Цілісний розвиток був ще одним ключовим аспектом превентивної системи. Дон Боско наголошував на важливості плекання фізичних, інтелектуальних, моральних і духовних аспектів людини²⁰. Спорт, ігри та фізична активність заохочувалися для сприяння фізичному благополуччю, командній роботі та дисципліні. Інтелектуальний розвиток заохочувався через академічне навчання, критичне мислення та творчість. Релігійна освіта, етичні вчення та формування характеру були інтегровані для сприяння моральному та духовному зростанню.

Висновки. Отже, історія розвитку підходів до превентивної освіти від ідей Йоганна Песталоцці до цілісної превентивної системи Дона Боско є значним досягненням у сфері освіти й виховання. Акцент Песталоцці на вихованні, орієнтованому на дитину, практичному навчанні та створенні сприятливого середовища заклав основу для розвитку дошкільної освіти та превентивного підходу до виховання дітей. Його віра в превенцію як засіб вирішення соціальних проблем і прихильність до прав маргіналізованих верств населення відіграли важливу роль у формуванні його освітньої філософії.

Спираючись на ідеї Песталоцці, Фрідріх Фребель розширив концепцію превентивного виховання через створення дитячих садків. Наголошуючи на грі, творчості та природному розвитку дитячих здібностей, Фребель запровадив інноваційні практики, які продовжують впливати на освітні підходи і сьогодні. Його визнання важливості безпечного та сприятливого середовища для розвитку дітей і зосередженість на сенсорному навчанні збагатили сферу превентивного виховання дітей.

Проте саме Дон Боско по-справжньому прийняв божественне покликання піднімати і направляти маргіналізовану молодь суспільства. Як італійський католицький священик, він визнавав внутрішню цінність кожної людини і присвятив своє життя її цілісному розвитку. Превентивна система освіти Боско

¹⁸ Цивінський В. Теоретичні аспекти превентивного виховання школярів. Психолог. *Шкільний світ*. 2009. № 42/43.

С. 7.

¹⁹ Рудницька М. Св. Іван Боско. Педагог молоді. Виховна «запобіжна система» оо. Салезіян. Львів: Салезіянське видавництво «Дон Боско», 2007. С. 31.

²⁰ Там само. С. 32.

втілювала божественний наказ любити один одного і піклуватися про тих, хто опинився на маргінесі. Звертаючись до фізичних, інтелектуальних, моральних і духовних аспектів життя дитини, він прагнув пробудити її божественний потенціал і спрямувати її до життя, сповненого мети і сенсу.

Внески Песталоцці, Фребеля та Боско залишили незгладимий слід у сфері освіти й виховання. Їхні новаторські зусилля в галузі превентивного виховання дітей вплинули на теорію і практику виховання, підкресливши важливість створення сприятливого середовища, виховання допитливості та креативності, а також задоволення індивідуальних потреб молодих людей. Їхня спадщина слугує натхненням як для педагогів, так і для батьків, нагадуючи нам про перетворюючу силу превентивної освіти у формуванні життя молодих людей і створенні кращого суспільства для всіх.

REFERENCES

- 1.«Polityka liubovi» u pedahohichnii teorii Yohana Henrikha Pestalotstsi. *Shkola*. Kharkiv, 2014. № 8. S. 28–33.
- 2.Vynohradova T. Preventyvne vykhovannia yak holovnyi komponent formuvannia pravovoi kultury pidlitkiv. *Ridna shkola*. 2009. № 10. S. 28–31.
- 3.Ivaniuk H. I, Sichkar A. D. Idei diialnisnogo pidkhodu F. Frebelia v ukrainskomu doskilli: vid mynuloho do sohodennia. *Molodyi vchenyi*. Kyiv, 2018. № 7(22). S. 101–105.
- 4.Levkivskyi M. V. Istoriiia pedahohiky : navch.-metod. posibnyk. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury, 2011. 190 s.
- 5.Mazur V. 10 svitovykh idei dlia vykhovannia dytyny. *Shkola*. Kharkiv, 2016. № 3.S. 6–17.
- 6.Pestalotstsi Y. H. Vybrani pedahohichni tvory. Kyiv–Kharkiv : Radianska shkola, 1938. T. 1. 340 s.
- 7.Rudnytska M. Sv. Ivan Bosko. Pedahoh molodi. Vykhovna «zapobizhna systema» oo. Saleziian. Lviv: Saleziianske vydavnytstvo «Don Bosko», 2007. 73 s.
- 8.Tsyvinskyi V. Teoretychni aspekty preventyvnoho vykhovannia shkoliariv. *Psykhologh. Shkilnyi svit*. 2009. № 42/43. S. 5–7.

*Стаття надійшла до редакції 01.07.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 13.07.2023 р.*